

Юлія Кривнюк
м. Чернівці

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Соловйова О.В.

**СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДИСКУРСУ В ІСТОРІЯХ РОМАНУ Д. МІТЧЕЛА
«ХМАРНИЙ АТЛАС», «ЛИСТИ ІЗ ЗЕДЕЛЬГЕМУ» ТА
«ОРИЗОН СОНМІ-451».**

***Анотація.** У цій статті розглядаються важливі аспекти синтаксису, такі як будова речень, їх основні характеристики, а також види речень та їх поділ на прості та складні. Також стаття присвячена особливостям синтаксису в художньому дискурсі на прикладі роману «Хмарний атлас» Девіда Мітчелла, включаючи вживання різних типів речень та їх структурних особливостей.*

***Ключові слова:** речення, прості речення, складнопідрядні речення, складносурядні речення, роман “Хмарний атлас”.*

***Summary.** The article delves into the classification of sentences as simple or complex. Simple sentences are described as self-contained expressions formed through syntactically connected words or word combinations. Sentences can also be expanded through coordination (coordination) to create compound sentences or through subordination (subordination) to generate complex sentences. In the novel «Cloud Atlas» by David Mitchell, various types of both simple and complex sentences are used in roughly equal proportions. The work stands out for its richness in employing different types of subordinate clauses. Notably, it includes complex adjectival subordinate clauses within extended subordinate sentences, features a substantial number of conditional sentences, and incorporates sentences that commence with the subject. Furthermore, the novel utilizes sentences that start with a subordinate clause and employs complex sentences inserted within parentheses. The analysis primarily focuses on two narratives from the novel, namely «Letters from Zedelghem» and «An Orison of Sonmi-451,» shedding light on the intricate use of syntax in these specific sections of «Cloud*

Atlas.»

Key words: *sentences, simple sentences, complex sentences, compound sentence, novel "Cloud Atlas".*

Лінгвістика ХХ століття подає три тлумачення синтаксису: 1) учення про словосполучення (Ф. Фортунатов [4, с. 182]); 2) учення про речення; 3) учення про словосполучення та речення з пріоритетом останнього. Сучасний синтаксис вивчає структуру речення, структуру словосполучення (частин речення) та структуру зв'язаних груп речень (тексту). Синтаксис є розділом граматики, галуззю мовознавства, яка вивчає закономірності сполучення слів і предикативних одиниць у реченні, будову, ознаки й типи речень і висловлювань. Речення виступає основною одиницею синтаксичного рівня мови, за допомогою якої здійснюється передача інформації від мовця до слухача в процесі комунікації [1, с. 1]. Речення, як структурну одиницю будь-якого тексту, можна досліджувати з різних точок зору.

Речення має підмет (= тема) і предикат (= те, що говорить на цю тему). «Найважливішою особливістю речення є предикативність. Це специфічний і найважливіший граматичний зв'язок між головними членами речення, який лежить в основі кожного з них» [2, с. 8].

Метою статті є вивчення синтаксичних особливостей речень в історіях роману «Хмарний атлас» Девіда Мітчелла, «Листи із Зедельгему» та «Орізон Сонмі-451».

В англійському синтаксисі розмежовують *sentence* – речення (це самостійна комунікативна одиниця) та *clause* – речення (це предикативна одиниця, яка входить до його складу, але не відповідає йому). Речення може структурно збігатися із предикативною одиницею або складатися із предикативних одиниць відповідно до закономірностей синтаксичної підсистеми мови [3, с. 621]. Реченням називається мовна одиниця, яка має структуру, яка надає цій одиниці можливості вжитку в якості мінімального висловлення (мовного витвору), а саме підметово-присудкову структуру [6].

Кожне речення є певною синтаксичною конструкцією. Будучи конструкцією, речення має ведучий структурний каркас і те, що можна опустити не порушуючи цілісності конструкції. У

можливості / неможливості опущення, іншими словами, в якості факультативності / обов'язковості, проявляється ознака значущості синтаксичного елемента для конструкції, частиною якої він являється. Таким чином, можна говорити про конструктивну значущість членів речення [2, с. 22].

Речення також поділяють на прості та складні. Простим реченням можна назвати цілісне закінчене висловлювання, яке утворюється за допомогою слів чи словосполучень, пов'язаних між собою синтаксично. Але неможливо провести чітку межу між простим і складним реченням.

Речення можуть бути також поширені: за допомогою координації (сурядності) утворюються складносурядні речення (compound); за допомогою субординації (підпорядкування) утворюються складнопідрядні речення (complex). Основна відмінність полягає в тому, що складносурядні речення мають у своєму складі два і більше рівноправних простих речень, тоді як складнопідрядне речення ділиться на головне (the principal clause) і одне або кілька підрядних речень (the subordinate clause).

Отже, складносурядне речення є утворенням, яке складається з двох і більше цілком рівноправних частин, граматично і за змістом; які є незалежними між собою, але синтаксично цілісними. «У ньому сполучник стоїть між предикативними одиницями і не належить ні першій, ні другій з них. У складносурядному реченні окремі речення зв'язані між собою складносурядним зв'язком. Це означає, що до складу складносурядного речення входять граматично рівноправні, незалежні одне від одного прості речення» [2, с. 8].

В складносурядних реченнях виділяють декілька типів зв'язку між простими реченнями.

Складносурядні речення поєднують прості речення за допомогою сурядних сполучників **and** (і, а), **as well as** (так само як і); **neither...nor** (ні...ні); **but** (але); **not only...but also** (не тільки... але також). Такий сполучний зв'язок (copulative coordination) між простими реченнями в одному складносурядному дозволяє доповнити інформація одного простого речення інформацією з іншого. Перед цими сполучниками ставиться кома. І кожне з простих речень в складносурядному вимовляється зі спадною інтонацією.

Також має місце і безсполучникове скріплення двох або більше виразів. В таких безсполучникових складносурядних реченнях граматичні основи (прості або сурядні речення) відокремлюються за допомогою пунктуації (розділових знаків): коми (comma), крапки з комою (semicolon), двокрапки (colon).

Такий зв'язок як розділовий (disjunctive coordination) виражає вибір між двома простими реченнями в одному складносурядному, і утворюється за допомогою сполучників **or**, **else**, **or else** (або ж, чи), **either ... or** (або ... або, чи ... чи) та прислівника **otherwise** (інакше, або ж, у противному разі).

Протиставний зв'язок (adversative coordination) показує протиставлення простих сурядних речень в одному складносурядному і передається за допомогою сполучників **but**, **yet** (все ж, однак, але), **while** (в той час як), **whereas** (тоді як, на противагу) та прислівниками **nevertheless** (тим не менш), **still** (однак, все ж).

Якщо прості речення в одному складносурядному пояснюють одне одного, то виникає причинно-наслідковий зв'язок (causative-consecutive coordination) за допомогою сполучників **for**, **so** та прислівником **therefore** (тому, з цієї причини), **accordingly** (відповідно), **consequently** (отже, таким чином), **hence** (звідси, тому).

Пропонуємо розглянути і складнопідрядні речення. Підрядністю називають спосіб скріплення двох речень, одне з яких синтаксично інтегроване в інше. С. Голик вважає, що складнопідрядне речення (гіпотаксис) позначає відносини субординації між своїми безпосередніми компонентами (частинами речення) [2, с. 32].

В англійській мові виділяють декілька видів підрядних речень. Залежно від їхньої ролі в складнопідрядному реченні їх поділяють на підрядні речення підмета, присудка; підрядні речення, які відповідають додатку; означальні підрядні речення; підрядні речення обставини.

Підрядне підметове речення (subject clause) виконує у складному реченні роль підмета головного речення та звичайно ставиться після присудка, причому в цьому випадку головне речення починається формальним підметом **it**. Якщо немає

формального **it**, підрядне підметове речення завжди стоїть перед присудком головного речення.

Присудкове підрядне речення (predicative clause) виконує в складнопідрядному реченні функцію предикатива (іменної частини складеного присудка) головного речення, але вживаються не часто.

Підрядне додаткове речення (object clauses) виконує функцію прямого (іноді - прийменникового) додатка до дієслова або прикметника в головному реченні. Додаткові підрядні речення можуть з'єднуватися з головним сполучниками **that, if, whether**. Також додаткові підрядні речення з'єднуються сполучними займенниками **what, who (whom), which, whose** і сполучними прислівниками **when, where, how, why** (*I asked him what he normally did on ninthnites, when not coerced into looking after prize specimens*). Можливий також і безсполучниковий спосіб, яким завжди вводяться додаткові підрядні речення до головного речення, вираженого словами **I wish**; при цьому дієслово в підрядному реченні вживається в умовному способі (Subjunctive або Conditional Mood). У додаткових підрядних реченнях після дієслів волевиявлення вживається умовний спосіб (Subjunctive II) з допоміжним дієсловом **should**.

Означальні підрядні речення (attributive clauses) в складному реченні виконують функцію означення і відповідають на питання: *what? which?* Вони з'єднуються з головним реченням за допомогою сполучних займенників *who* – який; *whose* – чий, якого; *whom* – якого; *which, that* – який; та за допомогою прислівників: *when*-коли; *why* – чому і *in*.; *where* – де, куди. Означальні підрядні речення можуть бути: обмежувальними означальними підрядними реченнями (limiting clauses), класифікуючими означальними підрядними реченнями (classifying clauses) (*I asked if she remembered Sonmi-451, a server who worked beside her; who disappeared one morning.*) та описовими означальними підрядними реченнями (descriptive clauses).

Підрядні обставинні речення (adverbial clause) виконують функцію різних обставин до дієслова або до прикметника головного речення, тому ми можемо поділити їх на обставинні речення часу, місця, способу дії, причини, мети та наслідку.

Підрядні речення часу (Adverbial Clauses of Time) вживаються з

сполучниками **when, as soon as, until, before, while, since, as long as** (*Ayrs was up when we got back at twilight, and the Pole told him he was lucky to have engaged me.*).

Підрядні речення місця (Adverbial Clauses of Place) вживаються з сполучними прислівниками **where, wherever** (*Set foot on Continental macadam and asked a Customs man where I might find the railway station*).

Підрядні речення способу дії або порівняння (Adverbial Clause of Manner or Comparison) вживаються з сполучниками **as, than, as (so)...as, as if (as though), how, the...the**. Після сполучника *as if (as though)* дієслово в підрядному реченні використовуємо в умовному способі (*Boom-Sook Kim dropped the crossbow as if it were superheated*).

Підрядні речення причини (Adverbial Clauses of Cause) вживаються з сполучниками **because, as, since** (*Pater's only «concerned» because my creditors are shaking him to see if any banknotes drop from the family tree*).

Підрядні речення мети (Adverbial Clauses of Purpose) вживаються з сполучниками **so that, in order that, in case**. У цих підрядних реченнях вживається модальний присудок з дієсловом **may** (*He crowded, in order to be overheard by strangers and impress them*).

Підрядні речення наслідку (Adverbial Clauses of Result) вживаються з сполучниками **that, (so) that, such that** (*Dreamt I stood in a china shop so crowded from floor to far-off ceiling with shelves of porcelain antiques etc. that moving a muscle would cause several to fall and smash to bits*).

Умовні підрядні речення виражають умову виконання дії і вводяться сполучниками **if, unless, provided (that), on condition (that), suppose (supposing) (that)** (*I responded that I had buried too much of myself, so the postgrad agreed to accompany me, on condition that I went disguised as a consumer*).

Кожний художній твір є авторським повідомленням, яке охоплює основні композиційно-мовленнєві форми, які у тексті виступають як змішані або складні. Ці форми можуть переходити з однієї в іншу, або чергуватися в межах складного речення, де опис може йти за міркуванням чи навпаки [5, с. 56-71].

На вибір розміру та структури речення в художній літературі

впливає світосприйняття автора, його особисте ставлення до зображуваних персонажів та подій, естетичні принципи. Ці фактори пояснюють схожість структури речення в різних творах одного автора або в різних представників певного літературного напрямку. Проте однакові за розміром та структурою речення можуть нести в собі також особливе забарвлення: коротке речення, наприклад, може відображати і лаконізм мудрості, і вузькість світогляду, і робити особливий акцент на інформації.

Короткими реченнями в сучасній літературі письменники намагаються показати крупним планом ті непомітні буденні сторони дійсності, які відіграють важливу роль у поєднанні подій.

Речення довгі та дуже довгі, поширені, що включають сурядний та підрядний типи синтаксичного зв'язку як чинник мовленнєвої характеристики персонажу можуть показувати освіченість, схильність до міркувань, досить високий соціальний статус героїв.

Синтаксичний склад та розмір речень роману «Хмарний атлас» включає часте вживання речень складнішої структури, проте у романі часто зустрічається мова персонажів, а тому і прості типи речень. Художній дискурс роману передбачає вживання різних синтаксичних структур, що пов'язано з композиційною формою твору.

Пропонуємо проаналізувати дві історії роману «Хмарний атлас», а саме «Листи із Зедельгему» та «Орізон Сонмі-451».

Таблиця 1

Використання простих речень в романі Д. Мітчела
«Хмарний атлас»

№	Тип речення	Кількість одиниць в творі			
		«Листи із Зедельгему»	%	« О р і - зон Сонмі-451»	%
Прості речення:					
1.	повні	560	60,28	674	69,34
2.	н е п о в н і (еліптичні)	238	25,62	161	16,56
3.	слова- і фрази-речення	131	14,10	137	14,10
Загальна кількість		929	45,07	972	41,24

Як бачимо з Таблиці 1 автор майже в однаковій мірі використовує різні види простих речень в обидвох історіях. Найчастіше живляються повні прості речення, а саме, 60, 28 % таких речень використано в історії «Листи із Зедельгему» та, відповідно, 69,34% - в історії «Орізон Сонмі ~ 451». У «Листах із Зедельгема» листи перетворюються на оповідання, тоді як в «Орізоні Сонмі ~ 451» використовується формат інтерв'ю, поданий як офіційний документ, а не як традиційна розповідь. Неповні речення, особливо запитання та відповіді, характерні для розмовної мови: 25,62% у «Листах із Седельгема» та 16,56% в «Орізоні Сонмі ~ 451». Обидва оповідання містять 14% самостійних речень-слів і речень-словосполучень. Короткими реченнями Д. Мітчел намагається показати підтекст, виразити емоційну насиченість. Пропонуємо приклади неповних(еліптичних речень):

“*Got to be an access hatch.*” [Mitchell online book, p. 82].

“*Still can't believe it.*” [Mitchell online book, p. 41].

“*Had no better plan*”. [Mitchell online book, p. 42].

Таблиця 2

Використання складносурядних речень в романі Д. Мітчела
«Хмарний атлас»

№	Тип речення	Кількість одиниць в творі			
		«Листи із Зедельгему»	%	« О р і - зон Сонмі-451»	%
Складносурядні речення:					
1.	з сполучним зв'язком	236	47,39	263	42,63
2.	безсполучникові	115	23,10	197	31,93
3.	з розділовим зв'язком	18	3,61	27	4,38
4.	з протиставним зв'язком	93	18,67	103	16,68
5.	з причинно-наслідковим зв'язком	36	7,23	27	4,38
Загальна кількість		498	24,16	617	26,18

Дані таблиці демонструють стиль автора на основі використання

приблизно однакової кількості різних видів складносурядних речень. У «Листах із Зедельгема» сурядні безсполучникові речення становлять 47,39%, тоді як підрядні безсполучникові речення - 23,10%. Натомість у «Орізоні з Сонмі-451» сурядні речення становлять 42,63%, а підрядні - 31,93%. І навпаки, складні речення з безсполучниковим зв'язком зустрічаються рідше, складаючи лише близько 4% в обох оповіданнях роману. У романі довші речення вживаються переважно в моменти самоаналізу персонажів, що дозволяє автору яскравіше передати внутрішні думки та емоційні процеси героїв. Пропонуємо приклад речення в момент самоаналізу:

“If we believe that humanity may transcend tooth & claw, if we believe divers races & creeds can share this world as peaceably as the orphans share their candlenut tree, if we believe leaders must be just, violence muzzled, power accountable & the riches of the Earth & its Oceans shared equitably, such a world will come to pass.” [Mitchell online book, p. 447].

Таблиця 3
Використання складнопідрядних речень в романі Д.
Мітчела «Хмарний атлас»

№	Тип речення	Кількість одиниць в творі			
		«Листи із Зедельге-му»	%	«Орізон Сонмі-451»	%
Складнопідрядні речення:					
1.	П і д р я д н е підметове речення	12	1,89	12	1,56
2.	П і д р я д н е присудкове речення	34	5,36	48	6,25
3.	П і д р я д н е додаткове речення	173	27,29	291	37,89
4.	П і д р я д н е означальне речення	48	7,57	60	7,81

5.	П і д р я д н е о б с т а в и н н е речення:				
	Clauses of Time	91	14,36	109	14,19
	Clauses of Place	18	2,84	11	1,43
	Clauses of Comparison	58	9,15	37	4,82
	Clauses of Cause	23	3,63	20	2,61
	Clauses of Purpose	20	3,15	12	1,56
	Clauses of Result	26	4,10	48	6,25
	Clauses of Condition	131	20,66	120	15,63
Загальна кількість		634	30,77	768	32,58

Таблиця демонструє нам порівняльний аналіз використання різних структурних типів підрядних речень в творі Девіда Мітчела «Хмарний атлас». Автор використовує велику кількість складнопідрядних речень у романі. У «Листах із Зедельгема» ці речення становлять 27,29%, тоді як в «Орізоні Сонмі-451» їх 37,89%. В обох оповіданнях помітно поширені підрядні речення часу, на які припадає по 14% відповідно. Натомість умовні підрядні речення зустрічаються рідше: 20,66% у «Листах із Зедельгема» та 15,63% у «Орізоні Сонмі-451». Найменш уживаними є підрядні означальні речення, що становлять лише 1,5% в обох оповіданнях роману. У «Хмарному атласі» зустрічаються різноманітні підрядні речення, зокрема складнопідрядні речення з дієприкметниковими зворотами, підрядні речення з підрядними означальними, речення, що починаються з об'єктів, та складнопідрядні речення в дужках. Пропонуємо приклад складного речення, вставленого в речення у дужках:

“After the service, the doctor & I were approached most cordially by an elder “mainmast” of that chapel, one Mr. Evans, who introduced Henry & me to his good wife (both circumvented the handicap of deafness by answering only those questions they believed had been asked & accepting only those answers they believed had been uttered—a stratagem embraced by many an American advocate) & their twin sons, Keegan & Dyfedd.” [Mitchell online book, p. 13].

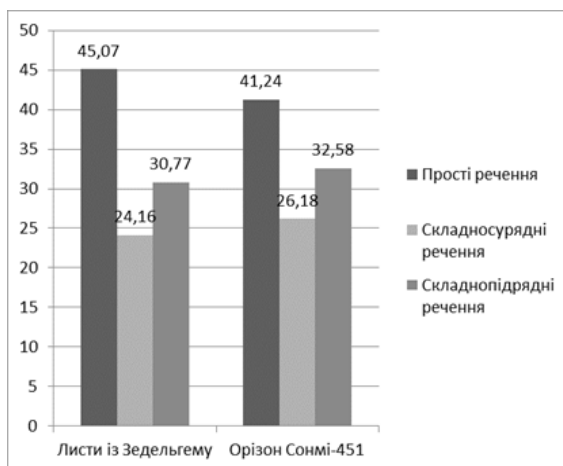

Рис. 1. Порівняльна характеристика використання різних видів речень у романі «Хматний атлас»

Діаграма демонструє, що Девід Мітчел використовує приблизно однакову кількість простих та складних речень. В історії «Листи із Зедельгему» кількість використання простих речень складає 45,07%, відповідно в «Орізон Сонмі – 451» - 41,24%. Особливістю є використання складного синтаксису (складносурядні речення в історії «Листи із Зедельгему» складають 24,16% та в «Орізон Сонмі – 451» - 26,18%, тоді як складнопідрядні складають в історії «Листи із Зедельгему» - 30,77%, та в «Орізон Сонмі – 451» - 32,58%), що зумовлено прагненням вмістити в реченні багатство, складність, усі відтінки думки і переживань. Характерними рисами синтаксису Д. Мітчелла є вживання простих речень з опущеним підметом та питальних речень з опущеним питальним словом або особовими займенниками; вживання коротких безприсудкових речень-фраз; вживання складносурядних та складнопідрядних речень. Найчастіше вживаються підрядні умовні речення; складні дієприкметникові підрядні речення в поширених підрядних реченнях; речення, які починаються з підмета; речення, які починаються з підрядних речень. Особливою рисою є формування речень з реченнями в дужках всередині головного речення.

Висновки. Вивчення художнього дискурсу в романі «Хмарний атлас» Девіда Мітчела допомагає розкрити важливі аспекти

синтаксичної структури. Автор успішно використовує різноманітні синтаксичні засоби виразності, які надають тексту багатий та нюансований стиль, підсилюють його комунікативний потенціал і вражають читача. Дослідження художнього дискурсу дозволяє виявити, як синтаксис впливає на сприйняття персонажів та подій у романі та допомагає автору підкреслити тему та настрої твору.

Література:

1. Бойко Ю. П. Вживання підрядних речень у текстах різних функціональних стилів (на матеріалі англomовної прози та публіцистики) : автореф. дис. ...канд.філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови". Одеса, 2002. 20 с.
2. Голик С. В. Теоретична граматика сучасної англійської мови. Морфологія. Синтаксис : мод. контр. роб. та підсумкові тест. завд.; навч.-метод. посібник для студ. факультету іноз. філ. / рец. : Л. В. Рогач, Н. В. Чендей. Ужгород, 2021. 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32724> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Фортунатов Ф. Ф. Избранные труды. Т. 1. М.: Гос. уч.-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР. 1956. 450 с.
5. Barth J. The Literature of Replenishment: Postmodernist Fiction. *Atlantic Monthly*. Jan. 1980. P. 56-71.
6. Hagoort P, van Berkum J. Beyond the sentence given. 2007. 362 p. <https://doi.org/10.1098/rstb.2007.2089> (Last accessed: 15.11.2023).
7. Mitchell D. Cloud Atlas / D. Mitchell. London : Hodder and Stoughton, 2004. 544 p. URL: <https://todhartman.files.wordpress.com/2014/01/mitchell-david-cloud-atlas.pdf> (Last accessed: 16.11.2023).